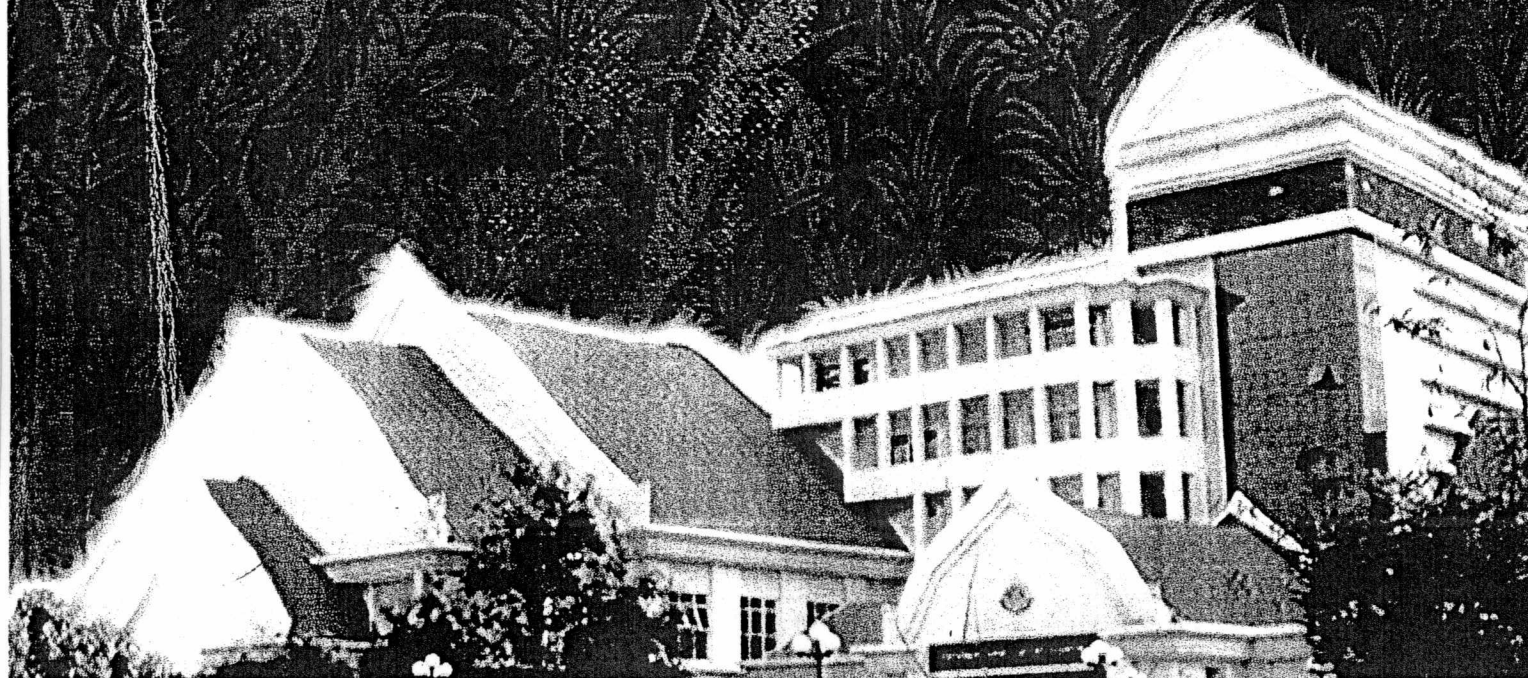
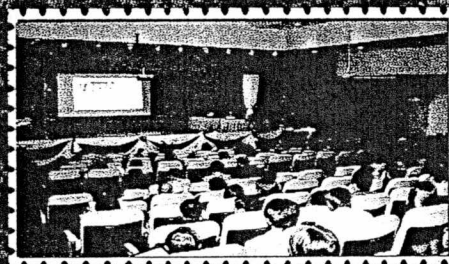

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
Graduate School Surindra Rajabhat University

การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัย
ระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 6
วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2555

คณะกรรมการพิจารณาถ้อยแถลงขอรับความทางวิชาการ

ดร.เยาวดี สุวรรณาคะ	วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุรินทร์
ดร.ไพโรจน์ เพชรสังหาร	วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์
ดร.พรณิภา สันติสุขวงศ์โชติ	ผู้เชี่ยวชาญสาขาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ดร.สุพิตรา เศลวัตนะกุล	วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุรินทร์
รศ.ดร.ธวัชชัย ชินวงศ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
รศ.ดร.สารภี วรรณตรง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผศ.ดร.ธีรวัตร ภูธรธีรานรัชต์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผศ.ดร.นภาพรณ พัฒนาฉัตรชัย	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผศ.ดร.นภคณ พูลสวัสดิ์	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ผศ.ดร.สุวรรณา รัตนธรรมเมธี	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ดร.เสาวณิต รัตนรวมการ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ดร.อุดม หอมคำ	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
ดร.พีระศักดิ์ วรรณตรง	มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

คณะกรรมการดำเนินงาน

รศ.ดร.สารภี วรรณตรง	รองอธิการบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา
ดร.เสาวณิต รัตนรวมการ	คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการฝ่ายจัดทำรูปเล่ม

นายชัยยศ อุไรล้ำ	นายสำเริง สาคเรศ
นายธนาพล แจ่มสว่างศรี	นายอรรถพล ศรีปัดดา
นายคงคม จันทสุข	นายชุตีพร ไวรวัจนกุล
นางวณิดา เผ่าศิริ	นางธนินทร์ ทองแมน
นางสาววัลลภา ตรีแก้ว	นางสาวจันทร์ทิพย์ ถนัดเพิ่ม
นางสาวน้องนาง ผูกดวง	นางสาวโสภา วงศ์ภักดี
นางสาวศรินทิพย์ สนทอง	นางสาวภัทริยากุล แก่นแก้ว
นางสาวกนิษฐา ชิมทอง	นางสาวสุภาวดี มีศิริ

เรื่องเล่าสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
THE UNDERTAKER WAT KHAO CHONG PRAN PHOTHARAM DISTRICT STORY MON
RATCHABURI PROVINCE.

พิทักษ์ ศิริวงศ์¹, จันจิรา ปลัดสิงห์,² จาริณี ตาพันไกล³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง เรื่องเล่าสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นสัปเหร่อ ณ วัดช่องพราน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตและใช้วิธีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการศึกษาพบว่า การเข้าสู่อาชีพสัปเหร่อของกลุ่มชาวมอญ เกิดจากการสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ผู้ที่ไม่ได้เป็นเครือญาติแต่มีความสนใจสามารถประกอบอาชีพนี้ได้เช่นกัน ทั้งนี้บรรพบุรุษต้องเคยประกอบอาชีพสัปเหร่อมาก่อน สัปเหร่อต้องมีความอดทนสูงและมีความมานะในการฝึกคาถาอาคมเพื่อใช้สะกดวิญญาณตามความเชื่อที่สืบทอดมา อาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่ไม่ค่อยมีคนนิยมมักทำเป็นอาชีพเสริม เพราะมีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงครอบครัว สัปเหร่อในอดีต เป็นอาชีพที่น่ารังเกียจ แม้ในสังคมไทยเองก็ถือเป็นอาชีพที่ไม่มีหน้าตาในสังคม เป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่อผู้ตายและญาติของคนตาย

คำสำคัญ : สัปเหร่อ

ABSTRACT

This research aimed to study Pre-Thai people (Mon) undertaker story at Wat Khao Chong Pran Photharam District, Ratchaburi Province. This qualitative research was collected the data by observation, in-depth interviews and verify the reliability of information a triangular method. The result found that accessing to this occupation from the ancestors. But there are some people who are not relatives, but were interested in this career that can be employed as well. However, the ancestors must have employed an undertaker before. The successor must have patience and effort to practice black magic spell to use based on the belief. Professional career as an undertaker couldn't be a part time job because it was low-income and inadequate for taking care of the whole family. Undertakers in the past, it was a nasty job. Even in Thailand, this career was a low level in society. However, undertaker is important to dead people and the relatives of the dead people.

Keywords: undertaker

บทนำ

ปัจจุบันชนชาติมอญเป็นชนชาติหนึ่งที่วัฒนธรรมเป็นของตัวเองเคยมีอาณาจักร เป็นของตนเองในอดีต และเคยรุ่งเรืองในอดีตปัจจุบันอาณาจักรมอญได้ล่มสลายไปแล้วส่วนหนึ่งได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร

² สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

³ สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

(พิสนธ์ ปลัดสิงห์, 2480) ปัจจุบันคนมอญได้อาศัยอยู่เป็นกลุ่มๆ ตามชุมชนต่างๆ ของประเทศไทยแต่ยังรักษาจารีตประเพณีของตนเอาไว้ได้เป็นอย่างดี การทำพิธีเกี่ยวกับการตายเป็นประเพณีหนึ่งที่มอญยังถือมาปฏิบัติกันมา ชุมชนมอญบ้านโป่งมอญเป็นชาติพันธุ์ที่เก่าแก่ มีความเจริญรุ่งเรืองมาในอดีต (ปราณี วงศ์เทศ, 2534) มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง มอญในจังหวัดราชบุรีทั้งในอำเภอบ้านโป่งและ อำเภอโพธาราม ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยหลายระลอกตั้งแต่สมัยอยุธยา ธนบุรี และรัตนโกสินทร์ โดยได้รับการต้อนรับจากทางการไทยเป็นอย่างดี การอพยพแต่ละครั้งได้นำเอาคัมภีร์ใบลานที่ทรงคุณค่ามาด้วย ได้สร้างหมู่บ้าน และวัดประจำทุกหมู่บ้าน เรียงรายเป็นระยะต่อเนื่องกันตั้งแต่อำเภอ บ้านโป่งจนถึงอำเภอโพธาราม ติดต่อกันทั้งสองฝั่ง ตะวันออกและตะวันตกของกลุ่มน้ำแม่กลอง (สุนิตย์ พงษ์พานิช, 2550)

สังคมชนบทเดาเฝ้า ซึ่งเป็นงานบริการที่ค่อนข้างหนักและเหนียว และต้องการมืออาชีพที่สมัครใจ การจัดงานศพถือเป็นวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนาน เป็นประเพณีปฏิบัติที่ผู้อยู่กระทำให้กับผู้ตาย เพื่อแสดงความเคารพรักและอาลัย ให้เกียรติและสำนึกในบุญคุณ และยกย่องผู้ตายเป็นครั้งสุดท้าย การจัดงานศพ โดยทั่วไปแล้ว ต้องมีการซื้อโลงบรรจุศพ มีการสวดศพที่วัด มีการจัดหาดอกไม้ประดับหน้าศพ พวงหรีด จัดเตรียมอาหารและเครื่องดื่มแก่ผู้มาร่วมงานสวดศพ หลังจากนั้นเป็นพิธีการเผาศพ โดยเป็นหน้าที่ของผู้จัดการศพ หรือที่เรียกกันว่า สัปเหร่ออาชีพ “สัปเหร่อ” เป็นบุคคลที่จำเป็นและสำคัญที่สุดในการทำพิธีเผาศพ เนื่องจากมีหน้าที่ตั้งแต่การเคลื่อนย้ายศพเข้ามาในบริเวณวัด จนกระทั่ง

อาชีพสัปเหร่อไม่อยู่ในความนิยม เนื่องจากสังคมไทยถือว่า เป็นอาชีพที่ไม่เป็นมงคลทำให้มีจำนวนน้อยจนเกรงว่าอาจนำไปสู่การขาดแคลนผู้สืบทอดวิธีการจัดการศพและการถ่ายทอดคาถาพิเศษ จึงควรปลูกฝังให้เกิดทัศนคติด้านบวกในการประกอบอาชีพสัปเหร่อ ซึ่งเป็นอยู่คู่กับธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการตาย พร้อมทั้งยกระดับให้เป็นที่ยอมรับของสังคมไทย เช่นอาจมีเรียกขานอาชีพนี้ใหม่ จาก “สัปเหร่อ” เป็น “อาจารย์เมรุ” หรือก่อตั้งเป็น “ชมรมอาจารย์เมรุ” เพื่อรวบรวมบุคลากรที่ทำอาชีพนี้มาเป็นผู้ฝึกสอนคนรุ่นต่อไป รวมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการสืบทอดอาชีพสัปเหร่อให้กับคนรุ่นหลัง (ทวีศักดิ์ วรฤทธิ์เรืองอุไร, 2546)

บทบาทหน้าที่ของสัปเหร่อในสมัยก่อนที่ยังมีการเผาศพแบบเชิงตะกอน คนที่สามารถเผาศพได้จะมีอยู่หลายคน ในการเผาแต่ละครั้งจะมีชาวบ้านไปช่วยกันประมาณ 10 คน แต่เมื่อมีการเปลี่ยนเตาเผาจากเชิงตะกอนมาเป็นเตาเผาแบบปิด คือเมรุ การจำกัดตัวบุคคลผู้รับหน้าที่เผาศพก็เกิดขึ้น เนื่องจากเมรุเป็นสมบัติที่มีราคาแพงของวัด คนที่จะมาดูแลเมรุจึงไม่ใช่ใครก็ได้ แต่ต้องเป็นคนที่เจ้าอาวาสและชาวบ้านยอมรับ การมีเมรุจึงนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้สถานะของสัปเหร่อชัดเจนขึ้น ในอดีตอาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่ถูกมองข้ามและไม่มีคนสนใจในสังคมเป็นอาชีพที่ดูสลับ น่ากลัว มีข่าวทั้งทางที่ดีและไม่ดีออกตามสื่อต่างๆ มากมาย ปัจจุบันอาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ และเป็นอาชีพที่ดูมีเกียรติ ถึงแม้อาชีพสัปเหร่อจะเป็นอาชีพเสริมหรือเป็นอาชีพหลักของสัปเหร่อบางคนแต่ ณ เวลานี้อาชีพนี้ได้รับการยอมรับจากสังคมมากขึ้นกว่าในอดีต เพราะสามารถประกอบกิจการงาน และเลี้ยงชีพได้โดยปกติ ไม่ได้สร้างความเดือดร้อนหรือเสียหายแก่ผู้ใด ดังนั้นบุคคลกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มที่น่าสนใจในการศึกษาถึงปัจจัยที่ใช้ในการเลือกที่จะประกอบอาชีพสัปเหร่อเพื่อเป็นการสืบทอดความเชื่อของบรรพบุรุษยังถือเป็นการสร้างอาชีพเสริมและรายได้ให้แก่ครอบครัวจะเห็นได้ว่าอาชีพสัปเหร่อเริ่มจะเป็นที่สนใจของกลุ่มคนมากขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาถึง เรื่องเล่าสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ขอบเขตการศึกษา

1. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลักศึกษาเฉพาะสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี เพศชายเท่านั้น เนื่องจากอาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่ต้องมีความหนักแน่น อดทนต่อความกลัว และสื่อสารกับพระภิกษุได้ง่ายกว่าผู้หญิง ที่สำคัญเป็นกลุ่มคนที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้ดีในส่วนของพิธีกรรมและเรื่องเล่าของชาวมอญที่กำลังศึกษาอยู่ในขณะนี้

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษา ศึกษาเฉพาะสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี
3. ขอบเขตด้านเนื้อหา อัตลักษณ์และการดำรงชีวิตของสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรีรายได้ และพิธีกรรมการทำศพ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาการทำวิจัยในครั้งนี้และครั้งต่อไป
4. ขอบเขตด้านระยะเวลาการวิจัย ศึกษาตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ.2554 ถึง ธันวาคม พ.ศ.2554

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

พฤติกรรม ความเชื่อและทัศนคติที่แสดงออกถึงความโน้มเอียงไปยังนิสัยหรือความคิดบางอย่างความเชื่อและทัศนคติ (Beliefs & Attitudes) คนเราจะเกิดความเชื่อและทัศนคติโดยผ่านการกระทำและการเรียนรู้ ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะมีผลต่อพฤติกรรมของพวกเขาด้วย ความเชื่อ คือรายละเอียดของความคิดซึ่งคนเรายึดถือเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ทัศนคติ เป็นความรู้สึก อารมณ์และวิวัฒนาการด้านความชอบหรือไม่ชอบของคนเรามาเนิ่นนานแล้ว นอกจากนี้การแสดงออกจึงมีความโน้มเอียงไปยังนิสัยหรือความคิดบางอย่างได้

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีวิทยา (Research Methodology)

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เช่น เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัย อินเทอร์เน็ต หนังสือ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม คือ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยอาศัยกรอบคำถามจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น และการสังเกต โดยที่ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตจากกลุ่มตัวอย่างโดยตรง ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นสัปเหร่อ ณ วัดช่องพราน จำนวน 1 คน ใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ด้วยวิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) รวมถึงการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ด้วย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. แนวคำถามในการสัมภาษณ์ระดับลึก เพื่อให้ผู้วิจัยง่ายต่อการศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลัก
2. การสัมภาษณ์ระดับลึก ดำเนินการไปในรูปแบบของการสนทนาโดยมุ่งเก็บรายละเอียดและลงลึกในประเด็นที่เฉพาะเจาะจง
3. การสังเกตพฤติกรรม การสังเกตเป็นเครื่องมือพื้นฐาน เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการสังเกตพฤติกรรมผู้ให้ข้อมูล
4. สมุดจดบันทึก เทปบันทึกเสียง
5. กล้องถ่ายรูป เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลขณะทำการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบหลายทาง หรือการตรวจสอบ สามเส้า (Triangulation) ดังนี้

1. ตรวจสอบความถูกต้องโดยเปรียบเทียบจากแหล่งข้อมูลหลายแห่ง (Triangulation of Data Sources) โดยผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากสัปเหร่อ

2. การเปรียบเทียบจากทัศนะของนักวิจัยหลายๆท่าน (Triangulation of Investigators) โดยในการวิจัยครั้งนี้มีผู้เก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 2 คน หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยนำผลการวิจัยมาเปรียบเทียบ และวิเคราะห์ผลการศึกษาร่วมกัน

3. การเปรียบเทียบจากการใช้ทฤษฎีแนวคิดหลายๆ ชุด (Triangulation of Theories) โดยการใช้ทฤษฎี และปัจจัยทางจิตวิทยา เข้ามาใช้ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

4. การเปรียบเทียบจากการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation of Methods) โดยใช้การสัมภาษณ์ระดับลึก และการสังเกตในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางประกอบ การวิเคราะห์ นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในแบบสัมภาษณ์ ตรวจสอบข้อมูลจากการจดบันทึก ถอดเทปการสัมภาษณ์ นำมาประมวลผลข้อมูล เรียบเรียงข้อมูลและเขียนบรรยาย อธิบาย และนำเสนอข้อมูลตามปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์ แนวคำถามที่ตั้งในแต่ละประเด็น

ระยะเวลาในการศึกษา

ผู้วิจัยทำการศึกษาเรื่องเล่าสัปเหร่อชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี โดยเก็บ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และศึกษาเอกสาร ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2554 – เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2554

ผลการวิจัย

การเข้าสู่อาชีพ การเข้าสู่อาชีพสัปเหร่อของกลุ่มชาวมอญ วัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัด ราชบุรี เกิดจากการสืบทอดอาชีพกันมาตั้งแต่สมัย บรรพบุรุษ ส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน มีสัปเหร่อบางคนที่ไม่ได้ เป็นเครือญาติแต่มีความสนใจในอาชีพก็สามารถประกอบอาชีพนี้ได้เช่นกัน ทั้งนี้บรรพบุรุษต้องเคยประกอบอาชีพ สัปเหร่อมาก่อน อาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพเสริมเท่านั้น ไม่นิยมทำเป็นอาชีพหลักเพราะมีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อ การเลี้ยงครอบครัวและที่ประกอบอาชีพนี้เพราะต้องการสืบทอดบรรพบุรุษของตน สัปเหร่อส่วนใหญ่มีอาชีพหลัก ของตนอยู่แล้ว เช่น การเกษตร การค้า เป็นต้น

คุณสมบัติ คุณสมบัติของผู้ที่เป็นสัปเหร่อต้องมีความอดทนสูง ต้องอดทนต่อกลิ่นเหม็นของศพ อดทนต่อ ความกลัวผี อดทนต่อการฝึกวิชาคาถาอาคมต่างๆ เนื่องจากสัปเหร่อสมัยก่อนมีความยากจน ไม่ได้เรียนหนังสือ จึง ขาดความรู้ทักษะในการอ่านเขียน ส่วนใหญ่ใช้การจดจำ ดังนั้นผู้ที่ถ่ายทอดวิชาจึงใช้ช่องทางการถ่ายทอดแบบปาก ต่อปากเท่านั้นหรือใช้ตำราเก่าให้ศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้ที่สืบทอดต้องมีความมานะอดทนในการฝึกคาถาเพื่อใช้ สะกดวิญญาณตามความเชื่อที่ทำกันมา คาถาอาคมที่สัปเหร่อใช้ เช่น คาถาสะกดวิญญาณ คาถาดังกล่าวขึ้นอยู่กับ เจ้าภาพว่าต้องการให้สวดหรือไม่ โดยเชื่อว่าถ้าสวดแล้ววิญญาณของผู้ตายจะไม่ไปเกิดยังภพภูมิอื่น แต่ส่วนใหญ่มัก ไม่นิยมสวด เนื่องจากมีความต้องการให้วิญญาณของญาติถูกปลดปล่อยและได้ไปเกิดยังภพภูมิอื่น คาถามัดตราสังค์ คาถาทำมงคลคล่องคอ เพื่อใช้คล้องคอญาติของผู้ตายทุกคน คาถาทำน้ามนต์ธรณี คาถาแบ่งส่วนสำหรับคนเป็นกับ คนตาย ถือว่าเป็นคาถาที่เป็นเคล็ดลับ เป็นคาถาสุดท้ายที่มอบให้ผู้สืบทอดหรือผู้ที่จะเป็นสัปเหร่อคนต่อไป ผู้สืบทอด จะได้รับคาถานี้ตอนสัปเหร่อเลิกอาชีพ หรือไม่สามารถประกอบอาชีพนี้ได้อีก

การสืบทอดอาชีพและพิธีการสืบทอดการเป็นสัปเหร่อ อาชีพสัปเหร่อมีการสืบทอดตำแหน่งกันอย่าง เป็นระบบ คือจากอาจารย์สู่ลูกศิษย์ จากพ่อสู่ลูกโดยชาวมอญสืบทอดไปยังผู้ที่มีเชื้อสายมอญด้วยกัน ส่วนพิธีการสื บทอดโดยการมอบมิดอาคม และคาถาอาคม ผู้ที่ต้องการสืบทอดอาชีพสัปเหร่อสามารถเป็นสัปเหร่อได้อย่างเต็มตัว เมื่อสัปเหร่อคนเก่าเลิกประกอบอาชีพ หรือเสียชีวิต ในส่วนของพิธีรับมอบนั้นผู้ที่สืบทอดต้องมีการแสดงความเคารพ ต่อผู้ให้วิชาโดยการปักมิดอาคมหรือมิดหมอนหน้าเมรุแล้วสวดอาคมพร้อมกับแสดงความเคารพแก่ผู้ให้วิชาโดยการ กราบ คนทั่วไปไม่สามารถตั้งตนเองเป็นสัปเหร่อได้โดยไม่ได้รับการถ่ายทอดวิชา

การแต่งกาย การแต่งกายของสัปเหร่อชาวมอญ ค่อนข้างเรียบง่ายและธรรมดา ต่างกับสัปเหร่อในเมือง เนื่องจากมีถิ่นฐานอยู่ชนบท กรณีที่เป็นศพชาวบ้านธรรมดา มักแต่งเสื้อยืดสีดำหรือสีขาว กางเกงขาวยาสีดำ เหตุผลที่ต้องใส่กางเกงขาวยาสีดำ เพื่อให้ดูสุภาพเรียบร้อย ให้เกียรติกับทางเจ้าภาพ กรณีศพที่มียศ มีเกียรติ หรือมีพระราชนาน ต้องใส่เสื้อให้ดูภูมิฐานมากขึ้น

อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำศพ ได้แก่ มีดหมอหรือมีดอาคม ขมิ้น ใบส้มป่อย น้ำร้อน สายสิญจน์ ผ้าแดง ผ้าขาว โดยตัดเป็นสี่เหลี่ยมเล็กๆ และนำมาเย็บติดกันเพื่อทำเป็นผ้ายันต์ หวี แป้ง เสื้อผ้าของผู้ตายจำนวนที่ชุดก็ได้ โดยจัดวางไว้ในถาด 1 ถาด เมื่อสวดศพครบจำนวนวันที่กำหนดแล้วทางเจ้าภาพจะนำเสื้อผ้าไปบริจาคให้สัปเหร่อ หรือญาติของผู้ตาย เชื่อกันว่าผู้ตายจะได้รับผลบุญจากการบริจาคด้วย ข้าว น้ำตาลปึก ใส่ในกระตังยวักกันและน้ำเปล่า ทั้งหมดนี้จัดวางใส่ถาด มีความหมายสองนัยคือ สำหรับคนตายมีความหมายว่าเป็นข้าวทิพย์ ไม่ต้องกินก็สามารถอิ่มได้ สำหรับคนที่มีชีวิตอยู่แสดงให้เห็นว่าเมื่อตายไปไม่สามารถเอาอะไรไป ได้แม้แต่ข้าวและน้ำที่ตั้งข้างโรงศพก็ไม่สามารถกินได้ ข้าวทิพย์และน้ำถูกนำมาเลี้ยงผู้ตายตอนทำพิธีถวายผ้าไตรผืนสุดท้าย

ความแตกต่างจากพิธีศพของชาวไทย ความแตกต่างจากพิธีศพของชาวไทย คือ สิ่งของที่ใช้ในพิธี ได้แก่ ใบส้มป่อย ขมิ้น น้ำร้อน และใช้น้ำเปล่าในการประกอบพิธี ต่างกันที่พิธีของคนไทยใช้ใบทับทิม ไม่ใช้ขมิ้น ของทั้ง 3 สิ่งนี้มีความหมายว่า ตอนแรกเกิดคนมอญสมัยก่อนใช้ ขมิ้น ใบส้มป่อย และน้ำร้อนผสมกันแล้วนำมาอาบให้เด็ก เมื่อตายจึงมีความเชื่อเดียวกัน คือนำของทั้งสามสิ่งมาใช้อาบนำศพและถือเป็นของสำคัญที่ใช้ในพิธีทำศพ

การเผาศพของชาวมอญสมัยก่อนเป็นแบบเชิงตะกอนสัปเหร่อจะตอกหลัก 6 หลักเพื่อเป็นฐานตั้งศพ และมีไม้ไผ่ 7 ฝักสานกัน (ภาษามอญ เรียกว่า โจ้งเหนะ) วางบนหลักที่เตรียมไว้ เหตุที่ต้องทำอย่างนี้เพราะคนมอญสมัยก่อนมีความยากจนมากไม่มีเงินซื้อโลงศพ บางครั้งสัปเหร่อก็ทำโลงศพขึ้นมาเอง กรณีศพพระสงฆ์ห้ามนำมาเผาที่เดียวกันกับคนธรรมดาต้องมีสถานที่แยกต่างหากเนื่องจากพระสงฆ์เป็นผู้ถือศีลมีบาปมีมากกว่าคนธรรมดา ศพคนมียศ มีเกียรติก็เผาแยกเช่นเดียวกันเนื่องจากเป็นผู้ที่มีฐานะดีสามารถซื้อที่ตั้งศพเป็นของตนเองต่างหากตามฐานะ ปัจจุบันพัฒนาไปตามยุคสมัย มีเมรุเผาศพ สำหรับวัดเขาช่องพรานยังใช้เป็นเมรุแบบเตาถ่านอยู่ การเผาแต่ละครั้งต้องใช้ถ่าน 1-2 กระสอบ

รายได้ ส่วนของรายได้ที่ผู้เป็นสัปเหร่อได้รับ โดยเจ้าภาพจะใส่ซองขาวแล้ววางไว้ในโรง หรือในกระเปาะเสื้อศพ ปากศพ ถ้าเป็นศพคนที่มีฐานะดีหรือมีไฟพระราชนานจะได้รับเงินเป็นจำนวนถึง 1,000-3,000 ต่อศพ ถ้าเป็นศพชาวบ้านธรรมดาได้รับประมาณ 500 บาทขึ้นไป กรณีที่เป็นศพผู้ที่ยากไร้ในบางครั้งสัปเหร่อจะไม่รับเงินเพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ และได้ผลบุญสูงที่ได้ช่วยเหลือคนอื่น

ความเชื่อที่เกี่ยวกับศพ ลักษณะการเสียชีวิตและช่วงอายุไซ ในสมัยก่อนหากเป็นศพเด็กมีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 12 ปี เสียชีวิตลักษณะใดก็ตาม ใช้วิธีฝัง แต่ในปัจจุบันใช้วิธีการเผา กรณีศพผู้ใหญ่เสียชีวิตลักษณะใดก็ตามใช้การเผาหรือฝังนั้นขึ้นอยู่กับความตัดสินใจของเจ้าภาพว่าต้องการใช้วิธีการใด ในสมัยก่อนศพที่ตายโหงห้ามนำเข้ามาในบริเวณวัด แต่ให้อ้อมวัดแล้วนำไปขึ้นเมรุทันที ในกรณีการฝังศพหากตายช่วงเวลาไหนนิยมฝังศพในช่วงเวลานั้น สถานที่การตั้งศพ ศพที่ตายในบ้าน สามารถตั้งตรงบริเวณใดของบ้านก็ได้ กรณีเป็นบ้านเรือน 2 ชั้นนิยมไว้ศพบนบ้าน การตายนอกบ้าน เช่นโรงพยาบาล ห้ามนำศพตั้งในบ้านให้ตั้งบริเวณบ้านได้ เช่น ตั้งในเตินท์ที่ทางเจ้าภาพจัดไว้ เมื่อเผาแล้วก็ห้ามนำกระดูกเข้าบ้านด้วยเช่นกัน

กฎ เกณฑ์ต่าง ๆ ของอาชีพ ในการสวดศพและพิธีการสวดศพ กรณีที่เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา และวันสำคัญของประเทศ เช่น วันมาฆบูชา วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ไม่มีการสวดเพราะถือว่าเป็นวันมงคล

ทัศนคติที่มีต่ออาชีพ ประกอบอาชีพนี้เพื่อการทำบุญและมีจิตศรัทธาและสืบทอดการเป็นสัปเหร่อจากบรรพบุรุษ เหตุผลเพราะไม่มีใครสืบทอดต่อจึงต้องรับหน้าที่แทน การทำอาชีพสัปเหร่อต้องมีใจรัก และเป็นงานที่คนชอบดูถูก น่ารังเกียจแต่อาชีพนี้ก็มีการยอมรับในอาชีพ เป็นศิษย์เคารพครูอาจารย์

สรุป

สัปเหร่อในอดีต เป็นอาชีพที่น่ารังเกียจ แม้ในสังคมไทยเองก็ถือเป็นอาชีพที่ไม่มีหน้าตาในสังคม แต่เป็นอาชีพที่มีความสำคัญต่อผู้ตายและคนมีชีวิตซึ่งเป็นญาติคนตาย อาชีพสัปเหร่อมีการสืบทอดตำแหน่งกันอย่างเป็นระบบ คือจากอาจารย์สู่ลูกศิษย์ จากพ่อสู่ลูกโดยชาวมอญสืบทอดจากสืบทอดจากเชื้อสายมอญด้วยกัน การเข้าสู่อาชีพสัปเหร่อโดยมีการมอมมีดอาคม และคาถาในการสืบทอดอาชีพสัปเหร่อส่วนใหญ่ผู้ที่สืบทอดเป็นผู้ชาย และมีใจรักในอาชีพสัปเหร่อ ผู้ที่ต้องการสืบทอดจะเป็นสัปเหร่อเต็มตัวได้เมื่อสัปเหร่อคนเก่าเลิกประกอบอาชีพนี้หรือเสียชีวิต ในส่วนของพิธีรับมอบนั้นผู้ที่สืบทอดต้องมีการแสดงความเคารพต่อผู้ให้วิชาโดยการปักมีดอาคมหรือมีหมอนหน้าเมรุแล้วสวดอาคมพร้อมกับแสดงความเคารพแก่ผู้ให้วิชาโดยการกราบ คนทั่วไปไม่สามารถตั้งตนเองเป็นสัปเหร่อโดยไม่ได้รับการถ่ายทอดวิชา คาถาของสัปเหร่อแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ชาวมอญมีวัฒนธรรมในการทำศพแตกต่างจากเชื้อสายอื่น รายได้ของผู้เป็นสัปเหร่อได้รับโดยเจ้าภาพจะใส่ซองขาวแล้ววางไว้ในโรง หรือในกระเป๋าสีเสื้อศพ อาชีพสัปเหร่อจึงไม่ได้เป็นอาชีพหลัก แต่เป็นเพียงเพราะหน้าที่และการสืบอาชีพเท่านั้น

อภิปรายผล

อาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่ทำกันไม่มาก วัดหนึ่งมีผู้เป็นสัปเหร่อเพียงหนึ่งคน ในการจัดการกับศพมีพิธีขั้นตอนที่สลับซับซ้อน อาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่สืบทอดกันในครอบครัว และเป็นอาชีพที่ไม่นิยมทำกัน เนื่องจากมีรายได้น้อย ไม่สามารถยึดเป็นอาชีพหลัก ทำให้อาชีพสัปเหร่อลดจำนวนลง การสร้างวัฒนธรรมสมัยใหม่เป็นกระแสทำให้เปลี่ยนทัศนคติเดิมของพิธีกรรมทำให้พิธีกรรมแบบสมัยเก่าเป็นเรื่องที่ล้าสมัยและไม่ได้รับความนิยมเป็นความท้าทายต่อการดำรงอยู่ในอาชีพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิจัยพบว่าอาชีพสัปเหร่อเป็นอาชีพที่ไม่ได้รับการยกย่องในสังคม จากเรื่องเล่าสัปเหร่อชาวมอญวัดเขาช่องพราน อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ทำให้ทราบว่าอาชีพสัปเหร่อไม่สามารถปฏิบัติกันได้ง่ายนอกเสียจากผู้ที่มีเชื้อสายเดียวกัน หรือผู้ที่มีคุณสมบัติของอาชีพสัปเหร่อ เช่นในการจัดการกับศพมีเพียงสัปเหร่อคนเดียวเท่านั้นที่จัดการกับศพได้ สัปเหร่อจึงมีความสำคัญทั้งต่อคนตายและคนที่อยู่ ดังนั้นจึงมีความมองข้ามหรือตั้งข้อรังเกียจในอาชีพสัปเหร่อ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณควบคู่ไปด้วยเพื่อให้ได้ข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างที่กว้างขึ้น และผลการศึกษาที่มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น
2. ควรมีการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่แตกต่างออกไป เพื่อให้ทราบแนวทางการปฏิบัติและวัฒนธรรมของกลุ่มอาชีพนี้ ว่าแต่ละชนชาติมีแนวทางการปฏิบัติและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป

เอกสารอ้างอิง

- ทวีศักดิ์ วรฤทธิ์เรืองอุไร. (2546). สัปเหร่อกับการจัดการศพของชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนมอญริมแม่น้ำแม่กลอง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
- สุนิตย์ พงษ์พานิช. (2550). การดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมมอญ ชุมชนมอญตำบลกระแซง อำเภอสสามโคก จังหวัดปทุมธานี. สารนิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการชุมชน คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี
- พิสัมพันธ์ ปลัดสิงห์. (2480). คนมอญ.
- ปรานี วงศ์เทศ. (2534). พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกริฟ. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร จัดพิมพ์เนื่องในการจัดนิทรรศการเรื่อง “ประเพณีการใช้ชีวิต